

І.Г. Васильєва, Ю.І. Гулий, О.Д. Научитель

УСПІШНІСТЬ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ ТВОРЧОГО ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТАМИ-ЕКОНОМІСТАМИ З РІЗНИМ РІВНЕМ КРЕАТИВНОСТІ

Дослідження присвячено аналізу проблеми креативності студентів-економістів. У статті розглянуто питання про те, як показник креативності студента виявляється в його здатності до вирішення завдань творчого характеру, який характер взаємозв'язків між показниками вербальної і невербальної креативності студентів-економістів.

Аналіз даних проводився з урахуванням такого чинника, як показник рівня креативності. В цілому, результати проведеного дослідження дозволяють констатувати як тенденції подібності, так і відмінності в успішності вирішення завдань творчого характеру студентами-економістами, що мають різні показники рівня креативності.

Ключові слова: креативність, вербальна креативність, невербальна креативність, показник рівня креативності, завдання творчого характеру, особистість студента-економіста.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку країни потребує фахівців, яким притаманні нестандартні, креативні підходи при вирішенні проблем, що відповідають рівню прогресу в суспільстві. У зв'язку з цим актуальним постає питання щодо визначення особливостей взаємозв'язку показників креативності студентів (як майбутніх фахівців) з їх здібностями до розв'язання завдань творчого характеру. Також слід зауважити, що питання про те, як показник рівня креативності позначається на успішності в розв'язанні завдань, де особистість має змогу реалізувати свої творчі здібності, майже не вивчено.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченню питання щодо проблеми креативності присвячено фундаментальні роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких варто мати на увазі значні напрацювання таких фахівців, як Д.Б. Богоявленська, В.М. Дружинін, В.М. Козленко, С. Меднік, М.А. Холодна, Я.А. Пономарьов, Ф. Барон, Дж. Гілфорд, Є.П. Торренс, Р. Стернберг та ін.

Найбільш докладно вивчена проблема взаємозв'язку креативності та інтелекту, прояву творчих здібностей дітей дошкільного й шкільного віку. При цьому основні проблеми креативності, такі як її природа, чинники, що впливають на її прояв, компоненти, залишаються недостатньо освітленими.

Мета даної статті – виявити, як показник рівня креативності студентів позначається на успішності розв'язання ними завдань творчого характеру.

Виклад основного матеріалу. Вивчення даного питання ускладнювалося тим фактом, що на підставі проведеного авторами теоретичного аналізу попередніх досліджень був зроблений висновок про відсутність єдності поглядів фахівців у визначенні самого поняття “креативність”. Наведімо лише декілька прикладів, які дали авторам змогу зробити цей висновок. Наприклад, на думку М.А. Холодної, креативність - це здатність породжувати безліч різноманітних оригінальних ідей у нерегламентованих умовах діяльності. Дж. Гілфорд розглядає креативність не як єдиний чинник, а як сукупність здібностей, кожна з яких може бути подана тією чи іншою мірою. Д.Б. Богоявленська визначає креативність як ситуативно-нестимульовану активність, що виявляється в прагненні вийти за межі заданої проблеми, тобто креативність є глибокою особистісною властивістю, яка виражається в оригінальній постановці проблеми, наповненої особистісним змістом.

© І.Г. Васильєва, Ю.І. Гулий, О.Д. Научитель, 2014

Як робочу гіпотезу ми припустили, що рівень показника креативності може порізнорозному позначатися на ефективності виконання завдань, в яких особистості треба виявити свої творчі здібності, застосовуючи різноманітні засоби.

Для перевірки робочої гіпотези авторами було проведено пілотажне емпіричне дослідження, у якому взяли участь 70 студентів, що навчаються у п'яти вищих навчальних закладах міста Харкова: Національному технічному університеті "ХПІ", Національному аерокосмічному університеті ім. М.Є. Жуковського "ХАІ", Національному університеті радіоелектроніки, Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна, Харківському гуманітарно-педагогічному інституті.

Всі методи для отримання необхідної інформації були підібрані відповідно до мети дослідження, а одержані результати аналізувалися з урахуванням рівня креативності студентів.

Нами були сформовані три групи студентів. По показникам кількості студентів, їх курсу навчання, академічної успішності та статі групи були однакові.

У першу групу ввійшли студенти з високим ступенем виразності у них показника креативності. Другу групу склали студенти із середнім ступенем виразності креативності. У третю групу ввійшли студенти, які мали низький рівень креативності.

Безпосереднє вивчення успішності розв'язання завдань, де студенти мали змогу реалізувати свої творчі здібності, дало змогу встановити таке.

Студенти першої групи, тобто ті, у кого показник креативності високий, у виконанні завдань, де вони малу змогу виявити свої творчі здібності у невербальній креативності, найкраще справлялися з тими завданнями, де їм було потрібно виявити "розробленість" і "швидкість". При цьому характерно, що максимальну результативність вони продемонстрували у виконанні завдань, що передбачали здатність до прояву "розробленості". Успішність завдань, розрахованих на вияв розробленості, переважала успішність при розв'язанні завдань на "швидкість" ($t=11,509$ при $p<0,01$), "гнучкість" ($t=11,833$ при $p<0,01$), "оригінальність" ($t=11,526$ при $p<0,01$). Показник результатів на прояв "швидкості" переважав над "гнучкістю" ($t=8,48$ при $p<0,01$). Відмінностей між показниками успішності виконання завдань на "гнучкість" і "оригінальність" не було виявлено. Цей факт дає змогу констатувати те, що при створенні чогось нового, нетривіального студенти, яким притаманний високий рівень креативності, мають чутливість до незвичайних деталей, здатність до винахідницької й конструктивної діяльності, а також більшу кількість ідей, що виникають у певну одиницю часу.

Результати виконання ними завдань, де вони мали змогу реалізувати свої здібності у прояві вербальної креативності, дозволили виявити, що студенти даної групи краще справляються з тими завданнями, де їм необхідно виявити "унікальність" порівняно з "оригінальністю" ($t=3,727$ при $p<0,01$). Тобто студенти з цієї групи більш схильні виявляти здатність до створення чогось унікального, утворювати принципово нове.

Уточнення характеру взаємозв'язку між показниками невербальної і вербальної креативності у цій групі студентів виявило, що такі зв'язки відсутні.

У групі студентів із показниками середнього рівня креативності виявилися такі результати.

Найкраще студенти справлялися з тими завданнями на невербальну креативність, де вони мали змогу проявити свої творчі здібності через "розробленість" і "швидкість". При цьому максимальна результативність була зафіксована при виконанні завдань, що передбачають здатність до "розробленості". Показник успішності завдань, розрахованих на виявлення розробленості, переважав над показниками успішності завдань, де можливо проявити "швидкість" ($t=5,567$ при $p<0,01$), "гнучкість" ($t=5,778$ при $p<0,01$) і "оригінальність" ($t=5,566$ при $p<0,01$). У свою чергу, показник успішності ре-

зультатів на вияв “швидкості” переважив показник “гнучкості” ($t=6,392$ при $p<0,01$). Водночас відмінностей між успішністю виконання завдань на “гнучкість” і “оригінальність” не було виявлено. Цей факт може свідчити про те, що при створенні чогось нового, неординарного студенти, які мають креативність, що виражена на середньому рівні, є чутливими до незвичних деталей, здатними до винахідницької й конструктивної діяльності, мають велику кількість ідей, що виникають у певну одиницю часу.

У результаті виконання завдань на встановлення їх здатності до вербальної креативності встановлено, що студенти даної групи краще справляються з тими завданнями, де вони мали змогу проявити “унікальність” порівняно з “оригінальністю” ($t=7,42$ при $p<0,01$). Цей факт дає підставу припустити, що якщо у студентів є середній рівень креативності, то їм притаманна здатність до створення унікального позасистемного продукту, створення принципово нового там, де можливо застосувати слово як засіб створення нового продукту.

Вивчення характеру взаємозв'язків між показниками невербальної і вербальної креативності в цій групі студентів виявило зворотний взаємозв'язок між показником невербальної креативності “розробленість” і показниками вербальної креативності “оригінальність” і “унікальність”. Тобто здібність до деталізації ідей, до винахідницької й конструктивної діяльності за допомогою слова є перешкодою до висування неочевидних ідей, створення унікального позасистемного продукту без його застосування.

У групі студентів з низькими показниками рівня креативності нами було виявлено, що найкраще вони впоралися з тими завданнями на невербальну креативність, де мали змогу проявити “розробленість”. Успішність завдань, розрахованих на виявлення розробленості, переважає над “швидкістю” ($t=5,853$ при $p<0,01$), “гнучкістю” ($t=5,974$ при $p<0,01$) і “оригінальністю” ($t=5,609$ при $p<0,01$). Не виявлено відмінностей між успішністю виконання завдань на прояв “оригінальності”, “гнучкості” і “швидкості”. Ці результати дозволяють констатувати, що при створенні чогось нового, неординарного студенти з низьким рівнем креативності мають чутливість до незвичайних деталей, здатність до винахідницької й конструктивної діяльності.

Порівняння показників середніх значень, отриманих у результаті виконання завдань на встановлення їх успішності у виконанні завдань, де є можливість проявити здібності у вербальної креативності, дозволило встановити, що студенти даної групи краще справляються з тими завданнями, де вони мають змогу проявити “унікальність” порівняно з “оригінальністю” ($t=3,758$ при $p<0,01$). Інакше кажучи, навіть якщо показник рівня креативності мінімальний, особистість здатна до створення принципово нового, унікального за допомогою слова як засобу створення такого продукту.

Взаємозв'язок між показниками невербальної і вербальної креативності у групі студентів з низьким рівнем креативності показав наявність прямого зв'язку між показниками вербальної креативності “оригінальність” і “унікальність” і показником невербальної креативності “швидкість”, “гнучкість” і “оригінальність”: при низьких показниках рівня креативності є пряма взаємозалежність між здатністю до породження великої кількості незвичних ідей, умінням переходити від одного аспекту проблеми до іншого та породженням унікального позасистемного продукту, створенням принципово нового за умов, коли задіяні як інструменти цього продукту і слово, і невербальні засоби.

Висновки. Таким чином, результати дослідження дають підставу констатувати як подібні тенденції, так і відмінності, що стосуються успішності у вирішенні завдань творчого характеру студентами, які мають різні показники рівня креативності.

Подібність виявилася в тому, що незалежно від показника рівня креативності студенти краще впоралися з завданнями на невербальну креативність, мали змогу про-

явити: чутливість до незвичайних деталей, здатність до винахідницької й конструктивної діяльності; а також такі показники вербальної креативності: здатність до створення унікального позасистемного продукту, створення принципово нового. Однакові результати студенти виявили в завданнях, де необхідно було продемонструвати свої здібності у вербальній креативності: уміння переходити від одного аспекту проблеми до іншого та здатність створювати незвичайні ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих; у невербальній креативності: здатність до висування неочевидних, небанальних ідей.

Відмінності виявилися в такому.

По-перше, якщо показник рівня креативності у студентів середній і високий, то вони мають кращі результати у виконанні завдань на невербальну креативність. Ці студенти продемонстрували здатність до породження великої кількості ідей в одиницю часу, деталізації ідей, до винахідницької й конструктивної діяльності. Якщо показник рівня креативності низький, то у студентів переважно виявляється здібність щодо прояву чутливості до незвичайних деталей і здатність до винахідницької та конструктивної діяльності.

По-друге, по-різному проявився й характер взаємозв'язків між показниками вербальної та невербальної креативності. Певна різниця виявилася як в особливостях взаємозв'язків між показниками невербальної і вербальної креативності, так і в самому характері цих зв'язків. У групах студентів з високими показниками рівня креативності взаємозв'язок між вербальною й невербальною креативністю відсутній. У студентів, що мають середній рівень креативності, деталізація ідей, здатність до винахідницької і конструктивної діяльності виступають перешкодою до висування неочевидних ідей, створення унікального позасистемного продукту. У студентів, що мають низький рівень креативності, здатність до породження великої кількості незвичайних ідей, уміння переходити від одного аспекту проблеми до іншого сприяє породженню унікального позасистемного продукту, створенню принципово нового.

Автори не претендують на те, що стаття повною мірою дає відповідь на питання, як рівень показника креативності позначається на ефективності виконання завдань, в яких студент може реалізувати творчі здібності, застосовуючи різноманітні засоби під час реалізації своєї діяльності. Разом з тим виявлені факти можуть бути застосовані фахівцями у сфері вищої освіти для розвитку особистості студента в процесі його професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Список літератури: 1. *Богоявленская Д. Б.* О предмете и методе исследования творческих способностей / Д. Б. Богоявленская // Психологический журнал. – 1995. - №5. – С. 97-108. 2. *Де Боно Э.* Мыслительные процессы. / Э. Де Боно. Латеральное мышление. Минск: “Попурри”, 2005. - С. 121-124. 3. *Джексон П.* Свойства творческого мышления. / П. Джексон, С. Мессик. Проблема одаренности. - М.: Айрис, 2006. – С. 59-61. 4. *Дружинин В.Н.* Развитие творческих способностей. / В.Н. Дружинин. Психология и психодиагностика общих способностей. - М.: Академия. – 1996. – С. 222-234. 5. *Кропли Э.* Природа творчества. / Э. Кропли. Творчество в образовании и обучении: пособие для учителей и преподавателей. - М.: Айрис, 2001. – С. 112-123. 6. *Лейтес Н.С.* Природа одаренности / Н.С. Лейтес. Возрастная одаренность и индивидуальные различия. – М.: МОДЭК, 1997. – С.237-249. 7. *Медник С.А.* Формирование творческих способностей / С. А. Медник. Психология творчества. – М., 1982. – С.55-61. 8. *Рорбах М.* Личностная креативность. / М. Рорбах. Ясность мысли. Правила и методы творческого мышления - М.: Гелеос, 1999. – С. 56-59.

Bibliography (transliterated): 1. Bogojavlenskaja D. B. O predmete i metode issledovaniya tvorcheskih sposobnostej / D. B. Bogojavlenskaja // Psihologicheskij zhurnal. – 1995. – №5. – S. 97-108. 2. De Bono Je. Myslitel'nye processy. / Je. De Bono. Lateral'noe myshlenie. Minsk: "Popurri", 2005. – S. 121-124. 3. Dzhekson P. Svoystva tvorcheskogo myshlenija. / P. Dzhekson, S. Messik. Problema odarennosti. – M.: Ajris, 2006. – S. 59-61. 4. Druzhinin V.N. Razvitie tvorcheskih sposobnostej. / V.N. Druzhinin. Psihologija i psihodiagnostika obshhijh sposobnostej. – M.: Akademija. – 1996. – S. 222-234. 5. Kropli Je. Priroda tvorchestva. / Je. Kropli. Tvorchestvo v obrazovanii i obuchenii: posobie dlja uchitelej i prepodavatelej. – M.: Ajris, 2001. – S. 112-123. 6. Lejtes N.S. Priroda odarennosti / N.S. Lejtes. Vozrastnaja odarennost' i individual'nye razlichija. – M.: MODJeK, 1997. – S.237-249. 7. Mednik S.A. Formirovanie tvorcheskih sposobnostej / S. A. Mednik. Psihologija tvorchestva. – M. 1982. – S.55-61. 8. Rorbah M. Lichnostnaja kreativnost'. / M. Rorbah. Jasnost' mysli. Pravila i metody tvorcheskogo myshlenija - M.: Geleos, 1999. – S. 56-59.

УДК 378:37.036

И.Г. Васильева, Ю.И. Гулый, Е.Д. Научитель

УСПЕШНОСТЬ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ ТВОРЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА СТУДЕНТАМИ-ЭКОНОМИСТАМИ С РАЗЛИЧНЫМ УРОВНЕМ КРЕАТИВНОСТИ

Исследование посвящено анализу проблемы креативности студентов-экономистов. В статье рассмотрены вопросы, как показатель креативности студента проявляется в его способности к решению задач творческого характера, каков характер взаимосвязей между показателями вербальной и невербальной креативности студентов-экономистов.

Анализ данных проводился с учетом такого фактора, как показатель уровня креативности. В целом, результаты проведенного исследования позволяют констатировать как тенденции сходства, так и отличия в успешности решения задач творческого характера студентами-экономистами, имеющими разные показатели уровня креативности.

Ключевые слова: креативность, вербальная креативность, невербальная креативность, показатель уровня креативности, задачи творческого характера, личность студента-экономиста.

UDC 378:37.036

I. Vasylieva, Yu. Hulyi, O. Nauchytel

SUCCESSFULLY MEET THE CHALLENGES OF CREATIVE CHARACTER ECONOMICS STUDENT WITH DIFFERENT LEVELS OF CREATIVITY

Research is devoted to the analysis of the problem of creativity students - economists. This article considers questions about how to indicator student creativity is in its capacity to the solution of tasks of originative character, what there is a character interrelations between indicators of verbal and non-verbal creativity students - economists.

Data analysis was carried out taking into account such factor as an indicator of level of creativity. On the whole, results carried out research allow to establish both the tendencies of likeness and differences in success of decision of tasks of originative character by students - economists having different indicators of level of creativity.

Keywords: creativity, verbal creativity, non-verbal creativity, indicator of level of creativity, tasks of originative character, personality of student - economist.

Стаття надійшла до редакційної колегії 11.03.2013